

Kuczyński, Stefan Krzysztof

Stella Maria Szacherska (1911-1997) : In memoriam

Notatki Płockie 43/1-174, 56-57

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IN MEMORIAM Stella Maria Szacherska (1911-1997)

Dnia 21 grudnia 1997 r. zmarła w Warszawie doktor historii Stella Maria Szacherska.

Była wybitną specjalistką dziejów średniowiecza polskiego i powszechnego, zasłużoną wydawczynią źródeł historycznych, autorką wielu cennych opracowań. Od 1972 roku należała do Towarzystwa Naukowego Płockiego. Z Płockiem wiązały Ją też zainteresowania badawcze; dziejom tego miasta poświęciła wiele lat pracy i kilka znaczących publikacji.

Pochodziła z rodziny o żywych tradycjach patriotycznych i obywatelskich. Jej prapradziadkiem był podpułkownik Maciej Rolbiecki, uczestnik Powstania Listopadowego. Była córką inżyniera Stanisława Rolbieskiego (nazwisko zostało znieszczone przez władze niemieckie) i Emilii z Wika-Czarnowskich. Ojciec jej był jednym z twórców polskiego przemysłu na Pomorzu po odzyskaniu niepodległości, założycielem fabryki "Kabel Polski" w Bydgoszczy i dyrektorem zarządu fabryki karbidu w Smukale-Oplawcu pod Bydgoszczą. Ciotka Wanda Rolbieska zorganizowała pierwsze w Bydgoszczy żeńskie gimnazjum miejskie i do 1939 r. była jego dyrektorką.

Stella Maria urodziła się 25 kwietnia 1911 r. w Berlinie, tu też spędziła lata dzieciństwa nabywając doskonałą znajomość języka niemieckiego. W 1928 roku ukończyła gimnazjum w Bydgoszczy, po czym dwa lata spędziła we Francji i Anglii dla nauki języków. W 1931 roku wyszła za mąż za Zbigniewa Szacherskiego, oficera 16 pułku ułanów, później rotmistrza i w kampanii wrześniowej 1939 roku ostatniego dowódcę 7 pułku strzelców konnych. W pierwszych tygodniach II wojny doznała bolesnej straty, która odcisnęła piętno na całym Jej życiu - za patriotyczną postawę hitlerowcy w Bydgoszczy stracili oboje Jej rodziców i jedyne brata.

W czasie okupacji zamieszkała w Warszawie, na Saskiej Kępie, której pozostała wierna do końca życia. W tym czasie zmuszona była pracować na utrzymanie rodziny, opiekując się ciężko rannym mężem i córką. Wówczas też wstąpiła do Armii Krajowej; pod pseudonimem "Emilia" była łączniczką Oddziału Broni Szybkich Komendy Głównej AK. Za działalność konspiracyjną w 1973 roku otrzymała Krzyż Armii Krajowej. Była też czterokrotnie odznaczona Medalem Wojska.

W 1945 roku podjęła pracę jako tłumaczka w Dziale Informacji Polskiego Radia w Lublinie. Po powrocie do Warszawy, gdzie mąż objął stanowisko dyrektora Muzeum Wojska Polskiego, w 1945 roku rozpoczęła studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Uczestnicząc w seminarium Profesora Tadeusza Manteuffla specjalizowała się w badaniach historii średniowiecznej Polski i powszechnej. Będąc na studiach pracowała w Muzeum Wojska Polskiego, a po uzyskaniu magisterium krótko w jednym z wydawnictw, a na-

Stella Maria Szacherska (1911 - 1997)

stępnie w Archiwum Głównym Akt Dawnych, zajmowała się też tłumaczeniami. Z Archiwum Głównego, dzięki współpracy z Profesorem Adamem Wölfem, wyniosła doskonałą znajomość źródeł historycznych, zwłaszcza dotyczących dziejów Mazowsza, oraz wysokiej miary umiejętności paleograficzne, niezbędne przy czytaniu tekstów średniowiecznych.

Od 1953 roku do przejścia na emeryturę pracowała w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk. Tu poświęciła się całkowicie pracy naukowej, mając ku temu wyjątkowe predyspozycje: głęboką wiedzę, analityczny i dociekliwy umysł, wyostrzony zmysł krytyczny, perfekcyjną dokładność i świetną znajomość języków obcych, w tym i łaciny.

W Instytucie Historii obroniła pracę doktorską poświęconą dziejom opactwa cystersów w Szpetalu, ze szczególnym uwzględnieniem jego związków z misją chrystianizacyjną na ziemiach pruskich w I połowie XIII wieku (*Opactwo cysterskie w Szpetalu a misja pruska*, Warszawa 1960). Zajmowała się historią wieków średnich Polski i powszechną, zwłaszcza stosunkami duńsko-pomorskimi w XII wieku, czego efektem była odkrywcza praca pt. *Rola klasztorów duńskich w ekspansji Danii na Pomorzu Zachodnim u schyłku XII wieku*

(Wrocław 1968). Badała funkcjonowanie kancelarii księżycych i ich dyplomy, prowadziła studia nad dziejami Kujaw i Mazowsza oraz stosunkami społecznymi w średniowiecznej Warszawie, podjęła też prace w zakresie wydawania źródeł. Wyniki swych badań ogłaszała w czasopismach naukowych, m.in. w "Kwartalniku Historycznym", "Przeglądzie Historycznym" i "Studiach Źródłowawczych", opracowywała biogramy do "Polskiego Słownika Biograficznego". W ramach prac edytorskich Instytutu Historii wydała wspólnie z Anną Sucheni-Grabowską *Lustrację województwa płockiego z lat 1565-1789*.

Szczególnym zainteresowaniem darzyła historię Płocka. Miała swój udział w zbiorowym zarysie *Dziejów Płocka*, wydany w 1973 r. przez Towarzystwo Naukowe Płockie, w którym opracowała obszerny i dobrze udokumentowany rozdział poświęcony "złotemu wiekowi" miasta lat 1495-1580. Uwierczeniem Jej badań nad dziejami Płocka były dwa tomy *Zbioru dokumentów i listów miasta Płocka*, obejmujące lata 1065-1586 (t. I - 1975; t. II - 1987, wydane przez TNP). Wydawnictwo to, wzorowe pod względem edytorskim, na długo pozostanie podstawowym narzędziem badawczym nad dawnymi dziejami Płocka. Przyznana za nie nagroda Towarzystwa Naukowego Płockiego była tylko skromnym wyrazem uznania i wdzięczności dla Wydawczyni za wielki trud włożony w przygotowanie tej edycji. Niestety, tomu III Zbioru nie zdążyła już przygotować do druku, mimo iż zebrała większość materiałów.

Prac badawczych i wydawniczych nie zaniechała po przejściu na emeryturę, do końca zachowując aktywność naukową. Ostatnio wiele czasu poświęciła porządkowaniu papierów rodzinnych, zbierała też materiały do dziejów pomorskiej rodziny Wika-Czarnowskich.

Z odejściem ś.p. Stelli Marii Szacherskiej ubyla nieprzeciętna i silna indywidualność - dzielna kobieta, wzorowa żona i matka, żarliwa patriotka, osoba pełna skromności, ale i wielkiej siły woli, obdarzona bogatym życiem duchowym, o wysokim poziomie kultury i intelektu, zarazem wnikliwy i zasłużony badacz historii Polski i powszechnej. Szczególne zasługi położyła w badaniach nad dziejami Płocka i Mazowsza płockiego.

Pożegnaliśmy Ją dwukrotnie - Mszmami świętymi odprawionymi przez Księdza Profesora Tadeusza Żebrowskiego w Jej kościele parafialnym na Saskiej Kępie w Warszawie oraz w katedrze płockiej, tu z udziałem delegacji Towarzystwa Naukowego Płockiego. Urna z Jej prochami spoczęła w grobie rodzinnym w Proboszczewicach na ziemi płockiej, u boku Jej męża, którego imię nosi też jedna z ulic tej wsi.

Stefan K. KUCZYŃSKI grodziska w Proboszczewicach.

* * *

Przemówienie wygłoszone w dniu 24 stycznia 1998 r. na cmentarzu w Proboszczewicach przez dr. Mariana CHUDZYŃSKIEGO - wiceprezesa TNP nad urną z prochami dr Stelli Marii Szacherskiej.

Żałobni słuchacze!

W imieniu Zarządu Towarzystwa Naukowego Płockiego i osobiście Pana Prezesa Jakuba Chojnackiego żegnam serdecznie dr Stellę Marię Szacherską.

Jej związki z Towarzystwem Naukowym Płockim sięgają końca lat 60., kiedy to na prośbę Pana Chojnackiego - dr Szacherska zgodziła się opracować jeden z rozdziałów do pracy zbiorowej *Dzieje Płocka* pod redakcją prof. Aleksandra Gieysztor.

W ten sposób dr Stella Maria Szacherska została współautorem książki, autorem rozdziału *Złoty wiek miasta 1495-1580*. Rozdział został oparty na bogatym materiale archiwalnym i licznych opracowaniach historycznych. Wspomniany rozdział urzeka solidnością warsztatu naukowego, a także pionierskim ujęciem tematu.

Sądzę, że będzie zawsze wzorem dla badaczy zajmujących się historią miasta Płocka.

W czasie obchodów 500-lecia województwa płockiego w 1995 roku - autorzy opracowujący dzieje naszego województwa wielokrotnie odwoływali się do *Lustracji województwa płockiego 1565-1789* między innymi autorstwa Pani doktor Szacherskiej.

Fundamentalne znaczenie dla badań nad dziejami miasta Płocka ma jeszcze inne wydawnictwo źródłowe, a mianowicie *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka* t. I 1065-1495, Warszawa 1975, t.II 1495-1586, Warszawa 1987.

W dowód uznania dla benedyktyńskiej, jakże owocnej pracy dr Stelli Szacherskiej - Wojewoda Płocki na wniosek Zarządu TNP przyznał Jej Nagrodę Wojewody Płockiego I stopnia.

Stojąc nad Jej grobem, zdajemy sobie z tego, że żegnamy wspaniałego, niepospolitego Człowieka, wielce zasłużonego dla nauki i kultury Mazowsza i Płocka. Członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego była 25 lat.

Jesteśmy przekonani, że za Horacym może powtórzyć: "non omnis moriar multaue pars mei vitabit Libitinam". Niech Jej będzie lekka Ziemia Mazowiecka, ziemia jednego z najbardziej znanych na Mazowszu